

Eğitim Enstitüsü. 1981 yılında tesis edilmiş ve 1983'te faaliyete geçmiştir. Ekonomi, bankacılık ve finansman alanlarında İslâmî kurallar çerçevesinde uygulanabilecek modeller geliştirilmesi için bilimsel ve teknik araştırmalar yapar, araştırma sonuçlarını yayımlar, bu alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların ihtiyacı olan profesyonel personelin eğitim ve gelişmesine destek sağlar. Çalışma alanlarında ihtiyaç duyulan bilgilerin sistemli şekilde toplanması ve ihtiyaç duyanlara iletişim sağlanması için bir enformasyon merkezi kurup çalıştırır. 2000 yılı başı itibarıyla bu kurum tarafından 103 eğitim kursu açılmış, 889 araştırma raporu ve 204 kitap ve risâle yayımlanmıştır. İslâm Bankaları Portföyü. 1987 yılında, yirmi İslâm bankası ve kâr payı katılım ortaklığı esasına göre işleyen özel finans kurumunun bir araya gelerek oluşturduğu, ödenmiş sermayesi yaklaşık 100 milyon Amerikan doları olan bir programdır. Üye ülkelerin yatırım ve ticaret projelerine ya doğrudan veya finansman sendikalaşması yoluyla finansman sağlamaktadır. **Birim Yatırım Fonu.** Malî imkânlarına yüksek gelir sağlamak isteyen yatırımcılara cazip teklifler getirerek hem yeni bir finans kaynağı oluşturmak hem de üye ülkelerin yatırım projelerinin finansmanına yatırım veya işletme sermayesi ortaklığı yoluyla katkıda bulunmak için kurulmuş bir fondur. Bu fona katılmak isteyenler her birinin üzeri değeri 1 Amerikan doları olan birim senetlerinden satın alırlar. 1989 yılında piyasaya 100 milyon Amerikan doları değerinde birim ihraç ederek faaliyete geçen bu programın kapasitesi 2000 yılında 325 milyon Amerikan doları değerindeki birime ulaşmıştır. **İslâmî Yatırım ve İhracat Kredilerini Sigortalama Kurumu.** Üye ülkeler arasındaki yatırım ve ticaretin güvenilir bir yapıya kavuşturularak daha geniş bir kapsama ulaştırılması amacıyla 1 Ağustos 1994'te kurulmuş ve 1995 Haziranında faaliyete geçmiştir. Sermayesi 100 milyon İslâm dinarı olup yarısını banka koymuş, geriye kalanını ise yirmi yedi üye devlet sağlamıştır. Yatırımları ve ihracata dönük kredileri ticarî ve ticarî olmayan risklere karşı sigortalatır. İşlemlerini İslâmî kurallara uygun biçimde yapan kurum, riskin karşılanması için bütün poliçe sahiplerinin ortak hareket etmesini temin etmektedir. **Altıyapı Fonu.** 1999 yılında kuruluş çalışmaları tamamlanan kurum Bahreyn'de bir sınırlı ortaklık şirketi şeklinde faaliyet göstermektedir; sermayesi 1 milyar Amerikan dola-

rı ve tamamlayıcı İslâmî finans aracı 500 milyon Amerikan dolarıdır. Fonun stratejik hedefi, bankanın üye ülkelerinde alt yapı ve alt yapı ilişkili sanayi projelerinde doğrudan veya dolaylı hissedarlıklar tesis edip uzun vadeli sermaye zenginleştirilmesi yanında alt yapı yatırımlarını özendirmektir. **Tuzlu Sularla Tarım ve Tarımsal Araştırma Merkezi.** İslâm ülkelerinin pek çoğunda karşılaşılan bir soruna bilimsel çözümler bulunması için Birleşik Arap Emirlikleri'nde kurulmuş ve Haziran 1999'da faaliyete geçmiştir. Merkezin ana gayesi, tuzlu suya dayanıklı gıda ve otlak bitkileriyle bu tür tarımı başarılı biçimde sürdürecektir yöntem ve sistemleri geliştirmektir. **İslâmî Özel Sektör Geliştirme Kurumu.** Sermayesinin yarısına bankanın, % 30'una üye ülkelerin ve % 20'sine üye ülkelerdeki finans kurumlarının sahip olduğu, ekonomik kalkınma ve refahın yaygınlaşmasında özel sektörün gelişme ve güçlenmesini esas alan bir finans kurumudur; 2 Kasım 1999'da kurulmuştur. Sermayesi 1 milyar Amerikan dolarıdır ve bunun yarısı taahhüt edilmiştir. Doğrudan finansman, varlık yönetimi, yapılandırılmış finans, hisselendirme ve danışmanlık hizmetleri yapma yoluyla faaliyette bulunacaktır. Doğrudan finansman, kurulmuş ve kurulacak şirketlerde hisse veya hisse eşdeğeri sermayedarı olmak veya işletme sermayesi koymak suretiyle sağlanacaktır. **İslâm Konferansı Teşkilâtı Enformasyon Sistemi.** İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye ülkelerin anahtar kurumlarının birbirleriyle bağlantılarını sağlamak için ele alınmış bir iletişim projesidir. Malezya'da OIC Networks Private Limited adı altında tescil edilen ve % 51 hissesi bankaya ait olan bir şirket vasıtasıyla kurulacak sistem internete dayalı bir hizmet sunacak, bu hizmet OIC Exchange Portal aracılığı ile yüksek vasıflı bilgiler sağlamaya ve üye ülkeler arasında elektronik ticarete imkân vermeye yönelik olacaktır. Şirket öncelikle gerekli alt yapıyı kuracak ve ardından iletişim alanında üye ülkelere danışmanlık yapacaktır.

2000 yılı başı itibarıyla banka toplam olarak 3108 projeye 16.476 milyar İslâm dinarı tutarında finansman onaylamıştır. Bunun 4850 milyon 755 yatırım projesine, 98 milyon 313 teknik yardım projesine, 11.125 milyon 1249 ticaret operasyonuna, 403 milyon ise vakıf fonundan desteklenen 791 özel yardım projesine tahsis edilmiştir. Proje finansmanının % 5'i sermaye ortaklığı, % 1'i kâr or-

taklığı, % 38'i ödünç verme, % 27'si kira-lama, % 23'ü taksitle satış, % 4'ü istisnâ, % 2'si teknik yardımdır. Uygulamasına geçilmiş projelerin % 48'i bitirilerek hizmete alınmış, % 21'i inşa halinde, % 31'i ise işlemlerinin tamamlanması safhasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammad Nejatullah Siddiqi, *Muslim Economic Thinking*, Leicester 1981, s. 21-45; Ausaf Ahmad – K. R. Awan, *Lectures on Islamic Economics*, Jeddah 1991, s. 1-32; *Financing Economic Development* (ed. Abul Hasan M. Sadeq), Longman 1992, s. 125-169; R. Wilson, "Islamic Banking and Finance", *The Middle East and North Africa* 1997, London 1998, s. 163-167; *Annual Report of IDB 1999-2000*, s. 117-255; Muhammed Tefvik eş-Şavî, "el-Haşâ'ışü'l-mümeyyize li'l-banki'l-İslâmî li't-tenmiyye", *el-Müslimü'l-mu'âşır*, sy. 7, Küveyt 1976, s. 117-154; Ahmed Abdülaziz en-Neccâr, "el-Mu'amelâtü'l-maşrafiyye fî itârî't-teşri'î'l-İslâmî", a.e., sy. 8, Küveyt 1976, s. 53-80; A. H. M. Sadık, "Banking Revolution and the Problem of Personnel Development", *Thoughts on Economics*, VII/1, Dhaka 1986, s. 39-57; Ahmad Mohamed Ali, "The Role of the Islamic Development Bank in the Development Process of its Members Countries", *Journal of Economic Cooperation*, X/2, Ankara 1989, s. 1-22.

A. KORKUT ÖZAL

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLÂTI

İslâm ülkelerini
bir çatı altında toplayan
milletlerarası kuruluş.

İslâm Konferansı Teşkilâtı (İKT; The Organization of the Islamic Conference [OIC]; Organisation de la Conférence Islamique [OCI]; Munazzamatü'l-mü'temeri'l-İslâmî) 1969 yılında kurulmuş olup genel sekreterliği Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde'dir. Felsefi temelini Kur'an'daki "ümme't" kavramı ile müslümanların birliği düşüncesi ve bunların gereği olarak bütün İslâm ülkeleri arasında her alanda iş birliği temin etme ilkesi oluşturur. XIX. yüzyılın sonlarında İslâm dünyasının büyük bir bölümünün Batı ülkelerinin sömürge veya manda idareleri altına girmesi ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından hali-feliğin kaldırılması, İslâm dünyasında yeni bir mânevî toparlanmaya ve müslümanların birliğini temin amacıyla bazı teşebbüslerle bulunulmasına yol açtı. Mısır, Libya, Tunus, Fas, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda Hindistanı (Doğu Hint adaları, Endonezya), Yemen, Johor Malay Devleti, Hicaz, Filistin, Irak ve Polonya'dan temsilcilerin katıldığı Kahire İslâm

Kongresi'nde (13-19 Mayıs 1926) İslâm dünyasının birliği ve bütünlüğüyle hali-felik meselesi tartışıldı. Haziran 1926'da Mekke'de toplanan ikinci kongrede Mü'temerü'l-âlemi'l-İslâmî adında bir teşkilâtın kurulması ve her yıl hac zamanında bir toplantı tertip edilmesi kararı alındı. Fakat toplantılar düzenli olmamış ve bir sonrası ancak 1931 yılında Kudüs'te yapılabilmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem milletlerarası alanda örgütlenme dönemi olarak dikkat çekmiştir. Doğu ve Batı blokları içerisinde başlayan örgütlenme teşebbüslerini üçüncü dünya ülkeleri de izlemişler ve bağımsızlıklarını yeni elde eden bu genç ülkeler karşı karşıya bulundukları benzer sosyal, siyasal ve ekonomik problemleri çözebilmek için iş birliği ve dayanışmaya gitmenin zorunluluğunu duymuşlardır. Mü'temerü'l-âlemi'l-İslâmî'nin 1949 ve 1951 yıllarında Karaçi'de gerçekleşen toplantıları İslâm dünyasının birliği konusunda önemli iki adımdı. Bu kongrelerden bağımsız olarak da ilki 1949'da Karaçi'de, ikincisi 1950 yılında Tahran'da olmak üzere milletlerarası İslâm ekonomisi üzerine iki konferans düzenlendi. Bu dönemde bağımsızlığını kazanan İslâm ülkeleri yöneticilerinin çoğu Batı yanlısı ve Batı ülkeleri etkisinde olduğundan İslâm birliği düşüncesine sıcak bakmamış ve bu sebeple Mü'temerü'l-âlemi'l-İslâmî 1962 yılına kadar yeniden toplanamamış, ancak beşinci kongresi Bağdat'ta (1962), altıncısı da Somali'de Makdişu'da (1964) yapılabilmektedir. Bu arada Suudi Arabistan'ın öncülüğünde faaliyet alanı daha çok İslâmiyet'in tebliği olan Râbîtatü'l-âlemi'l-İslâmî kurulmuştur (1962). 1960'lı yıllara gelinceye kadar müslümanlar arasında birliği ve dayanışmayı geliştirmeye yönelik bu çabaların yanı sıra bölgesel nitelikli ve hedefleri farklı olan Arap Birliği (1945), Bağdat Paktı (1955), Merkezî Antlaşma Teşkilâtı (1958), Afrika Birliği Teşkilâtı (1963), Bölgesel İşbirliği Teşkilâtı (1964), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (1967) gibi teşkilâtlar da kurulmuş ve çeşitli alanlarda iş birliği yolları araştırılmıştır.

Bütün müslümanları aynı çatı altında toplayacak bir konferans fikrini ilk defa Nijerya Başbakanı Ahmed Bello, 1965 yılında Mekke'deki Râbîtatü'l-âlemi'l-İslâmî toplantısında ortaya atmış ve bu fikri Suudi Arabistan Kralı Faysal ile Fas Kralı II. Hasan da desteklemişlerdir. Kral Faysal, bu öneriyi milletlerarası ilişkilerde İslâm dünyasının etkili olması amacıyla İs-

lâm birliği teziyle birlikte işlemiş ve bu amaçla müslüman liderlerle çeşitli görüşmeler yapmıştır. İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'nın 21 Ağustos 1969 tarihinde bir yahudi tarafından yakılmak istenmesi, Ortadoğu'da esasen gergin olan atmosferi daha da gerginleştirerek büyük bir infiale ve İsrail aleyhine çeşitli gösterilerin düzenlenmesine yol açmıştır. Ürdün Kralı Hüseyin, yangının çıkarıldığı gün olayı görüşmek üzere Arap Birliği'ni olağan üstü toplantıya çağırması ve 25 Ağustos 1969'da Kahire'de bir araya gelen on dört Arap ülkesinin Dışişleri bakanları, Asya ve Afrika'da bulunan İslâm ülkeleri liderlerinin katılacakları bir İslâm zirvesinin en kısa zamanda toplanmasını kararlaştırmışlardır. Ayrıca konferansın organizasyonu için de Suudi Arabistan ile Fas görevlendirilmiş ve daha sonra Fas'ın başşehri Rabat'ta toplanması planlanan konferansın hazırlık çalışmalarını İran, Malezya, Nijer, Pakistan, Suudi Arabistan, Somali ve Fas temsilcilerinden oluşan bir hazırlık komitesi yürütmüştür. Rabat Zirvesi'nde (22-25 Eylül 1969) alınan karar doğrultusunda 23-25 Mart 1970 günlerinde Cidde'de toplanan Dışişleri bakanları, İslâm ülkeleri arasında irtibatı sağlayıp faaliyetleri koordine edecek ve Kudüs kurtarıncaya kadar merkezi Cidde'de bulunacak dâimî bir sekreteryanın kurulmasına karar vermişler, genel sekreterliğine de Malezya'nın eski başbakanı Tengku Abdurrahman Putra'yı getirmişlerdir. 26-29 Aralık 1970 tarihlerinde Pakistan'ın Karaçi şehrinde toplanan II. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda teşkilâtın örgütlenmesi üzerinde durularak amaç ve prensiplerin yer aldığı bir taslak hazırlanmıştır. 29 Şubat - 4 Mart 1972'de Cidde'de yapılan III. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda ilk taslak yapılan bazı değişikliklerle bütün üyeler tarafından onaylanmış ve resmî belge olarak kabul edilmiştir.

Kuruluş belgesine göre İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın amaçları şunlardır: Üye devletler arasında dayanışmayı geliştirmek; ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel vb. alanlarda iş birliğini pekiştirmek; ırk ayırımını, eşitsizliği ve sömürgeciliğin her çeşidini ortadan kaldırmak; milletlerarası barışa yardım etmek için gerekli ölçülerini koymak; mukaddes beldelerin korunması için ortak çaba sarfetmek; Filistin halkının mücadelesini desteklemek ve onlara yardım etmek; müslüman halkların bağımsızlık ve millî haklarını elde etmeleri için mücadelelerini desteklemek.

Teşkilâtın başlıca ilkeleri de üye devletler arasında tam eşitlik; birbirlerinin toprak bütünlüklerine, bağımsızlık ve egemenliklerine saygı; iç işlerine karışmama; aralarında doğabilecek anlaşmazlıkları görüşme, ara buluculuk, uzlaşma veya hakem kararıyla halletme; herhangi birinin siyasî bağımsızlığına, millî birliğine veya toprak bütünlüğüne karşı güç kullanımı veya tehditten kaçınma olarak belirlenmiştir.

İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın Yapısı. Teşkilâtın dört temel organı bulunmaktadır. 1. **Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı** (İslâm Zirvesi). En yüksek karar mercii olup üç yılda bir toplanır ve teşkilât çerçevesinde izlenecek temel politikaların esaslarını belirler. İslâm dünyasını ilgilendiren meseleleri görüşerek gereken kararları alır. İhtiyaç duyulması durumunda olağan üstü toplanabilir. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı bugüne kadar Fas'ın Rabat (22-25 Eylül 1969), Pakistan'ın Lahor (22-25 Şubat 1974), Suudi Arabistan'ın Mekke-Tâif (25-28 Ocak 1981), Fas'ın Kazablanka (16-19 Ocak 1984; 13-14 Aralık 1994), Küveyt'in Küveyt (26-29 Ocak 1987), Senegal'in Dakar (9-12 Aralık 1991), İran'ın Tahran (9-11 Aralık 1997) ve Katar'ın Devha (Doha, 12-14 Kasım 2000) şehirlerinde olmak üzere dokuz defa toplanmıştır. 2. **Dışişleri Bakanları Konferansı.** Teşkilâtın ikinci büyük karar organıdır; yılda bir defa Dışişleri bakanları seviyesinde olağan toplantısını yapar. Üye devletlerin üçte ikisinin uygun görmesi durumunda genel sekreterin veya üye devletlerden birinin talebi üzerine olağan üstü toplantıya çağrılabilir. Normalde her yıl üye ülkelerden birinde toplanan konferans 1970'ten itibaren yirmi yedi defa toplantı yapmış ve bunların yedincisiyle (1976) yirmincisini (1991) İstanbul'da gerçekleştirmiştir. 3. **Genel Sekreterlik.** Teşkilâtın dâimî organı olup merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yer alır. Dışişleri Bakanları Konferansı tarafından dört yıllık bir dönem için tayin edilen bir genel sekreter tarafından yönetilir ve üye devletler arasında haberleşmeyi, görüş alışverişini sağlar; konferansın karar ve tavsiyelerinin uygulanmasını takip ederek rapor verir; teşkilâta bağlı organlara ev sahipliği yapan devletlerle iş birliğini düzenler ve konferansın toplantılarını hazırlar. Bugüne kadar göreve gelen genel sekreterler Tengku Abdurrahman (1970-1973, Malezya), Hasan et-Tühâmî (1974-1975, Mısır), Amadou Ke-rîm Gâye (1975-1979, Senegal), Habîb eş-

Şattî (1979-1984, Tunus), Seyyid Şerîfûd-din Pîrzâde (1985-1988, Pakistan), Hâmid el-Gâbid (1989-1996, Nijer), İzzeddin el-İrâkî (1997-2000, Fas) ve Abdülvâhid Belkâzîz'dir (2001, Fas). 4. İslâm Adalet Divanı. Teşkilâtın dördüncü organı olup III. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda (Mekke, 1981) alınan bir kararla Küveyt'te kurulması öngörülmüş, ancak faaliyete geçmemiştir. Başlıca görevleri, üye ülkelerin anlaşma ve sözleşmeler dahil havale edecekleri her tür konuyu görüşmek ve aralarında ortaya çıkacak veya teşkilâtın kuruluş belgesinden doğacak sorunları çözümlenmek olacaktır.

Bu dört temel organın dışında, kuruluş senedindeki amaçları gerçekleştirmek için üç ayrı yapıda ve çok sayıda alt ve yan kuruluş vardır. Ayrıca teşkilât bünyesinde birer üye ülke devlet başkanının başkanlığı altında faaliyet gösteren üç dâimî komite ile çok sayıda devamlı nitelikte olmayan özel komite veya komisyonlar da bulunmaktadır. III. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda kurulmasına karar verilen dâimî komiteler şunlardır: Ekonomik ve Ticarî İşbirliği Dâimî Komitesi ([ISEDAC] Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation [COMCEC], Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanının başkanlığı altında), Enformasyon ve Kültürel İşler Dâimî Komitesi (Standing Committee on Information and Cultural Affairs [COMIAC], Senegal cumhurbaşkanının başkanlığı altında), Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Dâimî Komitesi (Committee on Scientific and Technological Cooperation [COMSTECH], Pakistan cumhurbaşkanının başkanlığı altında) ve Kudüs Komitesi (Committee For Quds, Fas kralının başkanlığı altında). Özel komiteler ise Ekonomik, Kültürel ve Sosyal İşler Komisyonu, İslâm Barış Komitesi, Malî İşler Dâimî Komitesi, Filistin Komitesi, Filipin Müslümanları Komitesi ve İsrail'e Karşı Boykot Bürosu'dur.

Sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların, bir kısmı genel sekreterliğe bağlı alt kuruluş, bir kısmı uzman kuruluş, bir kısmı da bağlı kuruluş statüsündedir. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı ve Dışişleri Bakanları Konferansı kararlarıyla kurulan, teşkilâta üye ülkelerin doğrudan üye oldukları alt kuruluşlar şunlardır: 1. İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. İstanbul'da olan merkezin temel amacı İslâm ülkeleri arasındaki tarih ve kültür bağlarını kuvvetlendirmektir. Teşkilâtın en faal organlarından biridir.

2. Milletlerarası İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu (The International Commission for the Preservation of Islamic Heritage [ICPICH]). XIII. Dışişleri Bakanları Konferansı tarafından kabul edilen kuruluş statüsü ile 1983 yılında kurulmuştur. İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin idare meclisi üyeleri aynı zamanda yine İstanbul'da bulunan bu komisyonun da üyeleridir. Ancak komisyon 2000 yılında 27. Dışişleri Bakanları Konferansı kararıyla, kuruluşundan beri icra organlığını yapan İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi ile bütünleştirilmiştir. 3. İslâm Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi. VIII. Dışişleri Bakanları Konferansı'nın kararıyla 1978'de kurulan ve Ankara'da faaliyet gösteren merkez İslâm ülkeleri arasında iktisadî iş birliğini geliştirmek, sosyoekonomik veriler toplamak ve yayımlamak, üye ülkeler arasında çeşitli konularda eğitim programları düzenlemek gibi görevlerle yükümlüdür. 4. İslâm Fıkıh Akademisi. Merkezi Cidde'de bulunan kuruluşun teşkiline III. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda (1981) karar verilmiştir. İslâm dünyasında yaşanan modern hayatın problemlerine İslâm hukukuna uygun çözümler bulmakla görevli olan kuruluşa üye ülkelerden hukukçu ve düşünürler katılmaktadır. 5. İslâm Ticareti Geliştirme Merkezi (The Islamic Centre for Development of Trade [ICDT]). Kazablanka'da bulunan merkez, kuruluş belgesinin yine üçüncü zirvede onaylanmasıyla 1982'de faaliyete geçmiştir ve amacı üye ülkeler arasında düzenli ticarî ilişkileri geliştirmektir. Merkezin genel kurulu genel direktör, her üye ülkeden bir üye, konferans genel sekreterinin temsilcisi ve İslâm ülkeleri ticaret odalarından gelen birer üyeden oluşur. Genel direktör genel sekreter tarafından dört yıl için tayin edilmektedir. 6. İslâm Teknik ve Meslekî Eğitim ve Araştırma Merkezi (The Islamic Centre for Technical and Vocational Training and Research [ICTVTR]). Bengladeş'in başşehri Dakka'dadır. IX. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan kararla 1981'de kurulmuştur. Merkez, üye ülkelerdeki mevcut insan potansiyelinin gelişme ve güçlenmesine yardım etmek, öğretmenleri ve teknisyenleri üye ülkelerin menfaatlerine uygun şekilde eğitmek, teknik ve meslekî eğitim alanlarında kurslar düzenlemek ve teknik iş birliğini geliştirmek gibi faaliyetlerde bulunur. Daha sonra Islamic Institute of Technology (IIT) adıyla bir yüksek

öğrenim kurumu haline getirilmiştir. 7. İslâm Bilim, Teknoloji ve Kalkınma Vakfı (The Islamic Foundation for Science, Technology and Development [IFSTAD]). Kurulmasına VI. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda (1975) karar verilen bu vakıf, bilim ve teknoloji alanında araştırma faaliyetlerini teşvik etmek ve geliştirmek, bu alanda iş birliği ve koordinasyonu arttırmak, bütün İslâm ülkelerinde bilim ve teknolojinin en yüksek düzeyde kullanılmasını desteklemekle yükümlü olup 1997 yılına kadar faaliyetlerini Cidde'de sürdürmüş ve bu tarihte kapatılmıştır. 8. İslâm Dayanışma Fonu ve Vakfı (The Islamic Solidarity Fund and Its Waqf [ISFIW]). II. Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda (1974) alınan kararla kurulmuştur. Muhtaç İslâm toplumlarına, özellikle Afrika, Uzakdoğu ve Batı'daki müslüman azınlıklara sosyokültürel alanlarda yardımlar yapar; çeşitli ülkelerde yeni hastahane, okul ve üniversite açmasının yanı sıra mevcutların iyileştirilmesi için çaba harcar. 9. Kudüs Fonu ve Vakfı (The Al-Quds Fund and Its Waqf [QFIW]). VII. Dışişleri Bakanları Konferansı'nın (1976) kararıyla kurulmuştur. İsrail tarafından Kudüs'te takip edilen yahudileştirme politikasına karşı durmak ve şehrin İslâmî karakterini korumak gibi amaçları bulunan vakıf Kudüs Komitesi'nce yönetilmektedir; bürosu Cidde'de genel sekreterlik içerisinde.

Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı ve Dışişleri Bakanları Konferansı kararlarıyla oluşturulan uzman kuruluşlar şunlardır: 1. İslâm Kalkınma Bankası. Teşkilâtın en aktif ve en önemli kuruluşudur. 1975 yılında faaliyete geçmiş ve şimdiye kadar üye ülkelerdeki pek çok ekonomik ve sosyal projeye finansman desteği sağlamıştır. 2. Uluslararası İslâm Haber Ajansı (The International Islamic News Agency [IINA]). Merkezi Cidde'dedir. II. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda (1970) alınan kararla ve üye ülkelerin haber ajansları arasında teknik iş birliğini arttırmak, haberleşme alanında ilişkileri geliştirmek, müslüman halkların siyasî, ekonomik ve sosyal problemlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Üyelerin millî haber ajanslarından birer temsilcinin yer aldığı genel kurul, genel kurulun seçtiği altı üye ve teşkilât genel sekreterinden oluşan yürütme kurulu ile yürütme kurulunun tayin ettiği genel direktör tarafından yönetilir. 3. İslâm Ülkeleri Yayın Teşkilâtı (The Islamic States Broadcasting Organiza-

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLATI

tion [ISBO]). Merkezi Cidde'dedir. 1975 yılında üye ülkeler arasında ilişkileri geliştirmek, personel yetiştirmek, ortak radyo ve televizyon programlarının planlanması, yapımı ve yayımlanmasında koordinasyonu sağlamak ve İslâm davasını yaymak amacıyla kurulmuştur. 4. İslâm Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization [ISESCO]). XI. Dışişleri Bakanları Konferansı'nın (1980) kararıyla UNESCO örnek alınarak kurulmuştur. Rabat'ta bulunan kuruluşun amacı üye ülkelerle teşkilâtın bütün kuruluşları arasında eğitim, bilim ve kültür alanlarında koordinasyonu sağlamak ve gayri müslim ülkelerdeki müslümanların İslâmî kimliklerini korumaktır. Üye ülke temsilcilerinden oluşan ve üç yılda bir toplanan genel kurulla on beş üyeli yürütme kurulu ve genel kurulun tayin ettiği genel direktör tarafından yönetilir; *Islam Today* adıyla bir dergi çıkarmaktadır.

Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı ve Dışişleri Bakanları Konferansı kararlarıyla kurularak tüzel kişilerle üye ülkelerin kurum ve kuruluşlarının isteğe bağlı olarak üye kaydedildikleri bağlı kuruluşlar da şunlardır: İslâm Armatörler Birliği (The Islamic Shipowners Association, Cidde), İslâm Çimento Birliği (The Islamic Cement Association, Ankara), ticaret ve sanayi odalarından oluşan İslâm Ticaret ve Sanayi Odası (The Islamic Chamber of Commerce and Industry, Keraç), İslâm Başşehirleri Birliği (The Organisation of Islamic Capitals, Mekke), İslâm Ülkeleri Dayanışma Oyunları Spor Federasyonu (The Sports Federation of Islamic Solidarity Games, Riyad), Uluslararası Arap-İslâm Okulları Birliği (The International Arab-Islamic Schools Federation, Riyad), Uluslararası İslâm Bankalar Birliği (The International Association of Islamic Banks, Cidde) ve Uluslararası İslâm Hilâl Komitesi (Islamic Committee for the International Crescent, Bingazi).

Türkiye Cumhuriyeti, İslâm Konferansı Teşkilâtı ile başından beri ilgilenmiş, fakat 1976 yılına kadar ilişkilerini asgari düzeyde tutarak tam üye olmamıştır. Teşkilâtla Türkiye arasındaki ilişkilerde Mayıs 1976'da İstanbul'da yapılan VII. Dışişleri Bakanları Konferansı dönüm noktası teşkil eder. Bu tarihe kadar Türkiye hem Dışişleri Bakanları hem Devlet ve Hükümet Başkanları toplantılarına resmen katılmışsa da zirve konferanslarına Dışişleri bakanını, diğerlerine ise büyükelçilerini göndermiştir. 1976'da hükümet Türki-

ye'nin teşkilâta tam üyelik başvurusunu açıklamış ve bu karar konferansta kabul edilmiştir. Ancak milletlerarası kuruluşlara üyelik için antlaşma metinlerinin anayasaya göre Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanması gerekirken o yıldan bu yana söz konusu onay henüz meclisten çıkmamıştır. Tam üyelikten sonra mevcut ilişkiler en üst seviyeye ulaştı ve Türkiye teşkilât içerisinde önemli bir rol oynamaya başladı. Alt kuruluşlardan İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi ile Milletlerarası İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu İstanbul'da, İslâm Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi Ankara'da hizmete girdi. Mekke Zirvesi'nde kurulan Ekonomik ve Ticarî İşbirliği Dâimî Komitesi'nin başkanlığına Türkiye

cumhurbaşkanı getirildi. İran-İrak savaşı münasebetiyle kurulan İyi Niyet Komisyonu'nda Türkiye başbakanına da yer verilmesi Türkiye'nin teşkilât içerisindeki etkinliğini göstermektedir.

Kurulduğundan bu yana fazla bir zaman geçmemesine rağmen teşkilât üye ülkeler arasında çeşitli alanlarda iş birliğine gidilmesi, ortak faaliyetlerin koordine edilmesi, bazı dünya sorunları karşısında ortak politika belirlenmesi, karşılıklı yardımlaşma ve eğitim, kültür, ekonomi, ticaret alanlarında faaliyetlerin planlanması gibi konularda önemli başarılar kazanmıştır. Bununla beraber İslâm ülkelerinin siyasi, sosyal ve ekonomik yapılarının farklı oluşu bazı konularda iş birliği ve dayanışmanın sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLATI'NA ÜYE ÜLKELER ve GİRİŞ YILLARI

1. Afganistan Demokratik Cumhuriyeti	1969	29. Libya Sosyalist Arap Halk Cemâhîriyesi	1969
2. Arnavutluk Cumhuriyeti	1991	30. Lübnan Cumhuriyeti	1969
3. Azerbaycan Cumhuriyeti	1991	31. Maldivler Cumhuriyeti	1976
4. Bahreyn Emîrliği	1970	32. Malezya Federasyonu	1969
5. Bengladeş Halk Cumhuriyeti	1974	33. Mali Cumhuriyeti	1969
6. Benin Halk Cumhuriyeti	1982	34. Mısır Arap Cumhuriyeti	1969
7. Birleşik Arap Emirlikleri	1970	35. Moritanya İslâm Cumhuriyeti	1969
8. Bruney Sultanlığı	1984	36. Mozambik Cumhuriyeti	1995
9. Burkina Faso Cumhuriyeti	1975	37. Nijer Cumhuriyeti	1969
10. Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti	1969	38. Nijerya Federal Cumhuriyeti	1986
11. Cibuti Cumhuriyeti	1978	39. Özbekistan Cumhuriyeti	1996
12. Çad Cumhuriyeti	1969	40. Pakistan İslâm Cumhuriyeti	1969
13. Endonezya Cumhuriyeti	1969	41. Senegal Cumhuriyeti	1969
14. Fas Krallığı	1969	42. Sierra Leone Cumhuriyeti	1972
15. Filistin Devleti	1969	43. Somali Demokratik Cumhuriyeti	1969
16. Gabon Cumhuriyeti	1974	44. Sudan Cumhuriyeti	1969
17. Gambia Cumhuriyeti	1974	45. Surinam Cumhuriyeti	1997
18. Gine Cumhuriyeti	1969	46. Suriye Arap Cumhuriyeti	1970
19. Gine Bissau Cumhuriyeti	1974	47. Suudi Arabistan Krallığı	1969
20. Guyana Cumhuriyeti	1999	48. Tacikistan Cumhuriyeti	1992
21. Irak Cumhuriyeti	1976	49. Togo Cumhuriyeti	1997
22. İran İslâm Cumhuriyeti	1969	50. Tunus Cumhuriyeti	1969
23. Kamerun Cumhuriyeti	1975	51. Türkiye Cumhuriyeti	1969
24. Katar Emîrliği	1970	52. Türkmenistan Cumhuriyeti	1992
25. Kazakistan Cumhuriyeti	1995	53. Uganda Cumhuriyeti	1974
26. Kırgızistan Cumhuriyeti	1992	54. Uman Sultanlığı	1970
27. Komor Federal İslâm Cumhuriyeti	1976	55. Ürdün Hâşimî Krallığı	1969
28. Küveyt Emîrliği	1969	56. Yemen Cumhuriyeti	1969

Gözlemci Devletler

Bosna - Hersek Cumhuriyeti	1994
Orta Afrika Cumhuriyeti	1997
Fildişi Sahili Cumhuriyeti	1997
Tayland Krallığı	1998

Gözlemci Toplumlara

Kıbrıs Müslüman Türk Toplumu	1979
Moro Millî Kurtuluş Cephesi	1977

Gözlemci Uluslararası ve Bölgesel Teşkilâtlar

Birleşmiş Milletler
Bağılantısızlar Hareketi
Arap Birliği
Afrika Birliği Teşkilâtı
Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı

BİBLİYOGRAFYA :

Ekmeleddin İhsanoğlu, "İslâm Konferansı Teşkilatı ve İşbirliği İmkânları", *İslâm Konferansı Teşkilatı Üye Ülkeler Ulaştırma Bakanları 1. Toplantısı*, İstanbul 1987, s. 127-137; a.mlf., "The Organization of the Islamic Conference and the Opportunities for Cooperation", *Eka News Agency*, İstanbul 1988, s. 48-58; a.mlf., "Turkey in the Organization of the Islamic Conference: an Overview", *Turkish Foreign Policy: Recent Developments* (ed. Kemal H. Karpat), Wisconsin 1996, s. 73-99; a.mlf., "Türkiye ve İslâm Konferansı Teşkilatı", *Yeni Türkiye*, 1/3, Ankara 1995, s. 388-412; "Organization of the Islamic Conference OIC", *The Middle East and North Africa 1988*, London 1987, s. 231-232; Abdullah al-Ahsan, *The Organization of the Islamic Conference*, Herndon 1408/1988, s. 1-43; S. Ridvan Karlık, *Dünya Ekonomisinde Uluslararası Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeler*, İstanbul 1990, s. 50-73; E. Schöne, *Islamische solidarität: geschichte, Politik, ideologie der organisation der Islamischen Konferenz (OIC) 1969-1981*, Berlin 1997; "23-25 Mart 1970 Tarihleri Arasında Cidde'de Toplanan İslâm Devletleri Dışişleri Bakanları Konferansı Sonunda Yayınlanan Deklarasyon", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, sy. 66-67, Ankara 1970, s. 39-42; Selçuk Korkud, "İstanbul Islamic Conference of Foreign Ministers", *Foreign Policy: Dış Politika*, V/4, Ankara 1976, s. 18-22; "Some Documents on Islamic Conference", a.e., V/4 (1976), s. 91-128; İsmail Soysal, "İslâm Konferansı ve Türkiye: 1969-1984", a.e., XI/2 (1984), s. 16-34; XI/3 (1984), s. 5-15; "The Third Islamic Summit Conference", *The Muslim World League Journal*, VIII/4, Makkah 1981, s. 35-43; "The First Islamic Summit Conference", a.e., s. 51-52; "Islamic Solidarity Fund", a.e., VIII/9 (1981), s. 59-61; *IRCICA Newsletter*, sy. 1-53, İstanbul 1982-2001; "Le Centre d'Ankara: Recapitulation de ses six premières années, et l'Avenir", *Journal of Economic Cooperation*, IV/16, Ankara 1983, s. 20-37; Sulayman S. Nyang, "The Role of Pakistan in the Organization of Islamic Conference", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1/2, Herndon 1985, s. 51-78; Davut Dursun, "İslâm Konferansı Teşkilatı'nın Doğuşu", *İlim ve Sanat*, II/11, İstanbul 1987, s. 38-43; Ashraf uz-Zaman, "Organization of the Islamic Conference: Reflections on its Twentieth Anniversary", *Information Report*, V/19-20, Ankara 1989, s. 7-9.

DAVUT DURSUN

İSLÂM MECMUASI

I. Dünya Savaşı yıllarında yayımlanan fikir dergisi.

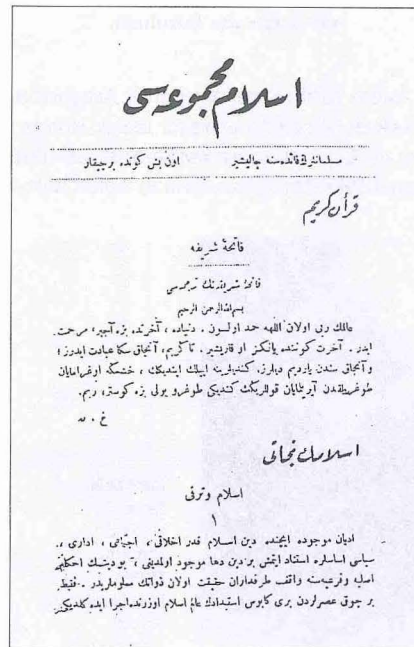
II. Meşrutiyet'in ilânından sonra belirgin bir şekilde ortaya çıkan fikir akımlarından Türkçü düşünce ile İslâmiyet'i bağdaştırma amacı güden *İslâm Mecmuası*, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin finanse ettiği bir yayın organıdır. Onu dönemin diğer İslâmcı dergilerinden ayıran özellik,

millet kavramı ile İslâmî düşünceyi birlikte ele alması ve İslâmiyet'in sosyal yönü ve fonksiyonuyla ilgili meselelerde yoğunlaşmasıdır. Derginin yayımlanış amacı "dinli bir hayat, hayatlı bir din" düsturuyla ve her sayının arka kapağında yer alan, "*İslâm Mecmuası*, büyük Allah'ın yardımına dayanarak kalplerdeki fitrî din ve iman hissinin inkişafıyla neşv ü nemâ bulmasına, din ve milliyet fikirlerine canlı, münevver bir cereyan verip Müslümanlık âlemi için mesut bir hayat hazırlamaya çalışacaktır" cümleleriyle açıklanmıştır.

Kazanlı Halim Sabit'in (Şibay) idaresinde on beş günlük olarak 30 Kânunusânî 1329 – 30 Teşrîniyevvel 1334 (12 Şubat 1914 – 30 Ekim 1918) tarihleri arasında yayımını sürdüren dergi altmış üç sayı çıkmıştır. Başlangıçta otuz iki sayfa iken savaş yıllarının maddî sıkıntıları dolayısıyla daha sonra hacmi on altı, bazan da sekiz sayfaya inmiştir.

Her sayısının başında Kur'an-ı Kerîm'den bir sûre veya âyetle bunların tercüme ve açıklamalarına yer verilen derginin diğer bazı yazıları "İslâm'ın Necâtı", "İslâm ve Terakkî", "İslâm İntibâhı", "İslâm İçtimaiyyâtı", "Din Felsefesi", "Tasavvuf", "Fıkıh", "Kelâm", "Din Edebiyatı", "Ahlâk", "İktisat", "İçtimaiyyât", "Müslüman Kadını", "İslâm Matbuâtı" gibi başlıklar altında yayımlanmıştır.

İslâm Mecmuası'nın 1. sayısının ilk sayfası

Derginin yazar kadrosunda başta Halim Sabit olmak üzere çoğu geleneksel eğitiminin yanı sıra modern öğrenimini de almış olan M. Şerefettin (Yaltkaya), Mansûrîzâde Said, M. Şemseddin (Günaltay), Ziya Gökalp, Mahmud Esad, Mûsâ Kâzım, Ahmet Agayef (Ağaoğlu), Mûsâ Cârullah, Rîzâeddin Fahreddin, Abdürreşid İbrahim, Bereketzâde İsmâil Hakkı, İspartalı Hakkı, Besim (Atalay), Bursalı Mehmed Tâhir, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Aka Gündüz, Ömer Seyfeddin gibi isimler yer almaktadır.

Mecmuada İslâm hukukuna geniş yer verilmiş, ictihad ve icmâ hususunda bilhassa Halim Sabit'in konunun önemini ortaya koyduğu bazı makaleleri tartışmalara yol açmıştır. Ziya Gökalp de din, ahlâk ve eğitim konuları yanında İslâm hukukunu sosyal açıdan inceleyerek "İçtimâî usûl-i fıkıh" adıyla yeni bir metot geliştirmeye çalışmıştır. İzmirli İsmail Hakkı *Sebilürreşâd*'da, Gökalp'in dini sosyal vicdana ve sosyal kurallara dayandırmaya yönelik fikirlerine karşı çıkmıştır. Ziya Gökalp'in bu konudaki diğer makaleleriyle ortaya koymak istediği tez ise sosyoloji ile fıkıh arasında bir çatışmanın bulunmadığıdır. Halim Sabit ile Mustafa Şeref'in yazıları da bu görüşü destekler mahiyettedir.

İslâm Mecmuası'nda ele alınan önemli konulardan biri de İslâm dünyasının geri kalış sebepleridir. Daha çok Cemâleddîn-i Efgânî'nin etkisi görülen birçok makalede İslâmiyet'in ilerlemeye engel olmadığı vurgulanmış, İslâmiyet'e uygun olarak yaşanmadığı fikri üzerinde durulmuştur. Ayrıca hurafelerin etkisinde kaldığı, ilerlemek için bu hurafelerin atılarak Asr-ı saâdet'teki sadeliğe dönülmesi gerekliliği belirtilmiş, müslümanların halen içinde bulunduğu durum sert bir dille eleştirilerek ıslahat hareketleri önem verilmesi istenmiştir.

Kadınların sosyal hayattaki yeri, meslek sahibi olabilmeleri ve birden fazla kadınla evlilik meseleleri de dergide ele alınan önemli konulardandır. Mansûrîzâde Said'in "Taaddüd-i Zevcât İslâmiyet'te Menolunabilir" başlığıyla kaleme aldığı makale İslâmî yayın organları tarafından tepkiyle karşılanmış, Babanzâde Ahmed Naim'in *Sebilürreşâd*'da çıkan yazılarıyla mesele tartışılmıştır. Mûsâ Kâzım'ın "İslâm ve Terakkî" adlı makalesi de milliyetçilik konusunda İslâmcılar'la yeni bir tartışmayı başlatmıştır. Bu yazı üzerine Nüzhet Sabit, *Ta'kib* ve *Tenkid* mecmuasında konuyla ilgili olarak *İslâm Mecmuası*